

Крушельницький Назар

здобувач третього рівня вищої освіти кафедри теорії і практики перекладу

Науковий керівник: Чумак Г. В. кандидат філологічних наук, доцент

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Тернопіль, Україна

ПОСТРЕДАГУВАННЯ ШІ-ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК НОВИЙ ВИМІР ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА

Активне використання систем штучного інтелекту в перекладацькій практиці змінює не лише технічну організацію роботи перекладача, а й саму структуру професійної відповідальності. Якщо раніше цифрові інструменти переважно сприймалися як засоби пришвидшення перекладу, то сьогодні вони дедалі частіше стають повноцінним етапом створення перекладного тексту. Особливо складною ця зміна є для художнього перекладу, де якість не може бути зведена до формальної правильності, граматичної нормативності чи буквального передавання змісту. Художній текст передбачає збереження інтонації, ритму, підтексту, стилістичної домінанти, образності, культурної пам'яті та авторської манери. Тому в центрі уваги постає не тільки питання можливостей ШІ, а й питання постредагування як окремої професійної дії, що визначає межу між технічно придатним машинним варіантом і повноцінним художнім перекладом.

Доцільно розглядати постредагування не як механічне виправлення помилок, а як складний перекладознавчий процес. Його мета полягає у критичному зіставленні оригіналу, машинного варіанта та очікуваної художньої функції перекладу. Саме тому постредагування ШІ-перекладу художнього тексту потребує іншої моделі компетентності, ніж робота з технічними або інформаційними текстами. Перекладач має не просто перевірити правильність лексики й синтаксису, а встановити, чи не відбулася нейтралізація авторського голосу, чи не втрачено емоційне напруження фрази, чи не спрощено метафору, іронію або культурно маркований образ.

Сучасні дослідження підтверджують, що художній машинний переклад залишається проблемною сферою навіть за умови розвитку нейронних систем і великих мовних моделей. У праці Р. Чжана, В. Чжао і С. Егера на матеріалі корпусу LITEVAL-CORPUS показано, що опубліковані людські переклади загалом перевершують варіанти, створені LLM, а сучасні моделі часто продукують більш буквальні й менш різноманітні рішення, ніж професійні перекладачі [1, с. 10961-10988]. Це важливо для художнього перекладу, оскільки буквальність може створювати ілюзію точності, але водночас послаблювати стилістичну силу тексту. Подібну проблему виявляють А. Гербероф-Аренас і А. Торал, які доводять, що людський переклад має найвищий показник творчості, постредагований машинний переклад посідає

проміжне місце, а сирий машинний переклад демонструє найнижчий рівень творчої якості [2, с. 184-212]. Отже, постредагування не може бути зведене до виправлення поверхневих недоліків, адже саме на цьому етапі вирішується, чи збереже переклад художню природу.

Окремої уваги потребує проблема метафорики. Метафора в художньому тексті виконує не лише номінативну, а й естетичну, прагматичну та ціннісну функції. Вона може передавати спосіб мислення персонажа, авторську позицію або приховану емоційну напругу. Дослідження А. Караканти, М. Нас і А. Дорст засвідчує, що переклад метафор залишається викликом для сучасних МТ-систем і LLM: точність відтворення метафор коливається в межах 64-80 відсотків, а найпомітнішими є лексичні та смислові помилки [3, с. 276-286]. Для перекладача це означає, що постредагування має включати не лише перевірку відповідника, а й аналіз функції образу в ширшій структурі тексту. Якщо алгоритм передає метафору буквально або замінює її нейтральним висловом, переклад може втратити художній ефект навіть за відсутності очевидної мовної помилки.

Постредагування художнього ІІІ-перекладу варто здійснювати за кількома рівнями. Перший рівень – лексико-семантичний. На ньому перекладач перевіряє точність значення, відсутність хибних відповідників, логічних зміщень і надмірного узагальнення. Другий рівень – граматико-синтаксичний. Він передбачає оцінку того, чи збережено синтаксичну організацію фрази настільки, наскільки вона важлива для ритму, темпу й психологічної напруги оповіді. Третій рівень – прагматичний. На ньому аналізується, чи правильно передано мовленнєву ситуацію, інтонацію персонажа, приховану оцінку або дистанцію між автором і зображуваним. Четвертий рівень – стилістичний. Він стосується образності, повторів, ритміки, емоційної насиченості та індивідуальної авторської манери. П'ятий рівень – етико-професійний. Він охоплює питання прозорості використання ІІІ, авторства, відповідальності перекладача й недопущення підміни людської інтерпретації автоматичним згладжуванням тексту.

Саме етико-професійний рівень робить постредагування особливо важливим для сучасної підготовки перекладачів. Д. Кенні та М. Вінтерс наголошують, що машинний переклад у літературній сфері пов'язаний не тільки з продуктивністю, а й з проблемою голосу перекладача та етичними аспектами його присутності в тексті [4, с. 123-149]. Це положення є принциповим, адже перекладач у художньому перекладі не є невидимим технічним коректором. Він відповідає за інтерпретацію твору в іншій культурі. Тому постредагування має зберігати не лише зміст оригіналу, а й професійну суб'єктність перекладача, його здатність ухвалювати обґрунтовані рішення, відмовлятися від невдалих машинних варіантів і створювати нові рішення там, де алгоритм пропонує формально правильний, але художньо слабкий текст.

Водночас не варто трактувати ШІ лише як загрозу для перекладацької професії. Дослідження А. Кастальдо, Ш. Кастільйо, Дж. Муркенса і Й. Монті показує, що постредагування LLM-варіантів художнього перекладу може скорочувати час роботи й підтримувати творчі рішення за умови участі професійних літературних перекладачів [5, с. 506-515]. Це дає підстави говорити не про автоматичну заміну перекладача, а про зміну його ролі. У цифровому середовищі перекладач дедалі більше поєднує функції аналітика, редактора, стилістичного консультанта й культурного інтерпретатора. Його компетентність полягає не в тому, щоб беззастережно прийняти або відкинути ШІ, а в тому, щоб визначити, на якому етапі інструмент допомагає, а на якому починає спрощувати художню структуру тексту.

Практичне значення такого підходу полягає у можливості сформулювати методику навчання майбутніх перекладачів роботі з ШІ. У межах перекладацької освіти доцільно вводити завдання, де студенти не просто використовують ChatGPT, DeepL або інші системи, а порівнюють машинний варіант з оригіналом і людським перекладом, описують типи втрат, пояснюють власні редакторські рішення та аргументують, чому певний фрагмент потребує не виправлення, а повного перекладацького переосмислення. Такий підхід формує критичне мислення, розуміння меж автоматизації та здатність оцінювати переклад не лише за критерієм швидкості, а за критерієм художньої адекватності.

Отже, постредагування ШІ-перекладу художнього тексту є одним із ключових проявів трансформації перекладацької професії в умовах цифровізації. Його специфіка полягає в тому, що перекладач працює не лише з помилками, а з потенційними смисловими, стилістичними й етичними втратами. Машинний варіант може бути корисним як чорновий матеріал, інструмент варіантного пошуку або засіб попереднього аналізу, однак остаточна якість художнього перекладу залежить від людської інтерпретації. Перспективною видається модель, у якій ШІ виконує допоміжну функцію, а перекладач зберігає роль відповідального автора перекладацького рішення. Саме така модель дає змогу поєднати технологічну ефективність із збереженням авторського стилю, культурної глибини та естетичної цінності художнього тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Zhang R., Zhao W., Eger S. How Good Are LLMs for Literary Translation, Really? Literary Translation Evaluation with Humans and LLMs. Proceedings of the 2025 Conference of the Nations of the Americas Chapter of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies. 2025. P. 10961-10988. DOI: 10.18653/v1/2025.naacl-long.548.

2. Guerberof-Arenas A., Toral A. Creativity in Translation: Machine Translation as a Constraint for Literary Texts. *Translation Spaces*. 2022. Vol. 11, no. 2. P. 184-212. DOI: 10.1075/ts.21025.gue.
3. Karakanta A., Nas M. O., Dorst A. G. Metaphors in Literary Machine Translation: Close but no Cigar? *Proceedings of Machine Translation Summit XX*. 2025. Vol. 1. P. 276-286.
4. Kenny D., Winters M. Machine Translation, Ethics and the Literary Translator's Voice. *Translation Spaces*. 2020. Vol. 9, no. 1. P. 123-149. DOI: 10.1075/ts.00024.ken.
5. Castaldo A., Castilho S., Moorkens J., Monti J. Extending CREAMT: Leveraging Large Language Models for Literary Translation Post-Editing. *Proceedings of Machine Translation Summit XX*. 2025. Vol. 1. P. 506-515.
6. Moorkens J., Toral A., Castilho S., Way A. Translators' Perceptions of Literary Post-Editing Using Statistical and Neural Machine Translation. *Translation Spaces*. 2018. Vol. 7, no. 2. P. 240-262. DOI: 10.1075/ts.18014.moo.

Santalahti Miia

*M.A., PhD researcher, University Instructor
Tampere University
Finland*

APPLICATION OF TECHNOLOGY IN PRODUCTION CHAINS IN THE TRANSLATION INDUSTRY

“No translator is an island” – today’s translation processes and production environments involve multiple actors and instruments that form increasingly complex networks. This presentation focuses on the technical systems applied at various stages of the process that are of essential significance and have many kinds of impacts on the translator’s work and its outcomes.

Digital systems and applications play an increasing role in today’s translation processes, influencing a variety of factors. Technology can be seen as an aid that enables the translator to produce better quality and work more efficiently, or as means to diminish the translator’s role and thereby cut costs. In any case, the involvement of technology requires additional skills, knowledge and professional competence of the translator.

In the realm of non-literary business translation, practically all assignments are carried out using some kind of specialised software, such as a translation memory tool, which often contains built-in or added-on additional components such as termbase tools and machine translation. Furthermore, the information research carried out by translators is mainly based on digital resources: in addition to electronic dictionaries and search engines, translators can utilise various open or